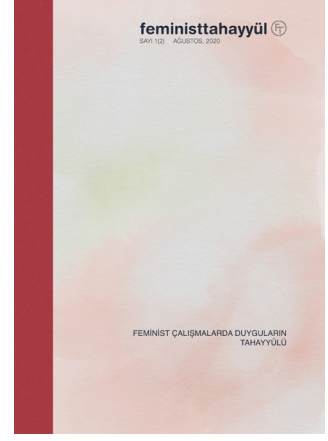

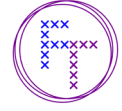
İstanbul'da Bekar Kadın Olmak Üzerine.

Naz Hıdır

Feminist Tahayyül, 1(2): 289-295.
(Kitap Deęerlendirmesi)

© Bu eser ancak referans verilerek kullanılabilir ve izin
almaksızın çoğaltılamaz.

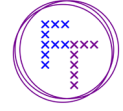
İstanbul'da Bekâr Kadın Olmak Üzerine

Naz Hıdır

Ceren Lordoğlu'nun 2016 yılında tamamladığı doktora tezinden yola çıkarak hazırladığı *İstanbul'da Bekâr Kadın Olmak* adlı çalışması, 2018 yılında İletişim Yayınları aracılığıyla okuyucularla buluştu. Kitap, toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisini bekâr kadınların deneyimlerinden ve anlatılarından yola çıkarak kurması sayesinde yerli literatüre çok değerli bir katkı sunuyor.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji bölümünden lisans, ODTÜ Sosyoloji bölümünden yüksek lisans, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama bölümünden ise doktora derecelerini alan Lordoğlu, 2000-2002 yılları arasında ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmış; 1998-2009 yılları arasında çeşitli sivil toplum kuruluşlarında proje ve program koordinatörü olarak görev yapmış. 2012 yılından beri ise, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi'nde uzman olarak çalışıyor.

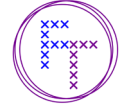
Lordoğlu çalışmasının amacını “kadınların deneyimlerini merkeze alarak, kadınların farklı sınıfsal ve toplumsal deneyimleri ışığında mekân üzerinde kurulan eşitsiz güç ilişkilerini ve direnme biçimlerini anlatma uğraşı” (2018: 23) olarak betimliyor. Ben İstanbul'da yaşama deneyimine uzaktan bakıyor olsam da, bekâr ve yalnız yaşayan kiracı kadın konumundan dolayı bana tanıdık gelen ve pek çok kadına tanıdık gelebilecek deneyimlerin, metin boyunca odağa alındığını ve analiz edildiğini görüyoruz. Bu tanıdık deneyimlerin parçası olarak, farkında olarak ya da olmadan uyguladığımız taktik ve stratejileri ön plana çıkaran yazar, okuyucuyu metnin içine çekiyor. Farklı kadınların benzer deneyimlerine kulak vermemizi sağlayarak, bekâr olsak da aslında “yalnız” olmadığımızı hissettiriyor. Bunu yaparken okuyucuyu, kendi bekâr kadınlık konumu ve mekânsal deneyimleri üzerine düşünmeye de davet ediyor. Böylelikle yazar, tez çalışmasından oluşturulan bir kitabın sahip olmasından endişelenebilecek görece daha “üstten” bir dile nazaran, okuyucuyu kendine çeken, takibi kolay ve keyifli bir metin ortaya çıkarıyor.

Kitap, giriş ve sonuç bölümleri dışında beş bölümden oluşuyor. Birinci bölüm olan *Mekânın Feminist Okumaları*'nda yazar hem temel kavramlara yer veriyor hem de feminist coğrafyanın ve farklı feminist kuramların metodolojik ve epistemolojik tartışmaları nasıl etkilendiğini özetliyor. Feminist coğrafya çalışmalarının farklı dönemlerde alana nasıl katkılar sunduğunu kısa ama aydınlatıcı bir şekilde aktarıyor. Bu esnada, Türkiye literatüründe mekân ve toplumsal cinsiyeti karşılıklı ve sürekli olarak inşa eden süreçler olarak ele alan çalışmaların sayıca sınırlılığının altını çiziyor. Çalışma, yerli literatürde bekâr kadınların mekânsal deneyimlerini feminist bir perspektifle ele alması sebebiyle ilklerden olma özelliği taşıyor.

Yöntemin çalışmanın içeriğine dair önemini gözeten yazar, araştırmasını feminist yöntemi benimseyerek yürütüyor. Feminist yöntemin ilkelerini ve çalışmasına nasıl yön verdiklerini aktarırken, bir araştırmacı olarak kendisinin Türk, orta sınıf, eğitim almış ve bekâr kadın araştırmacı konumlarının ve uzun yıllar yaptığı gözlemlerinin, konu seçimini etkilediğini, bu alanda çalışmasının tesadüfi olmadığını söylüyor. Yazar, “niteliksel araştırmanın gücü neyin nasıl söylendiğini taşıyabilme imkânına sahip olmasıdır” (2018: 36) diyerek, kitap boyunca görüştüğü kadınların anlatılarına ağırlıkla yer veriyor. Araştırmanın tasarlanması, alan araştırması ve yazım sürecine dair yürüttüğü içsel sorgulamaları ve bu süreçlerde yaşadığı deneyimleri samimiyetle paylaşıyor. Feminist yöntemle araştırma yürüten ve o satırları yazan kadının çalışmanın içinde olması metni güçlü kılıyor.

Lordoğlu, araştırmayı nerede ve kimlerle gerçekleştireceğini belirlerken, İstanbul'da bekâr kadınların yaşadıkları yerlerde öbikleşmeler olup olmadığını mekânsal ayrışma desenlerini irdeleyerek anlamak için kapsamlı çalışmalar yürütüyor. Görüşmelerini bekâr kadınların yoğunlaştığı ve eğitim profillerine göre farklılık gösteren üç ilçede gerçekleştiriyor: Kadıköy (yüksek eğitim), Bağcılar (düşük eğitim) ve Sarıyer (farklı eğitim). Araştırma kapsamında, İstanbul'da bekâr kadın kategorisinde olan, farklı sınıfsal ve kültürel konumlardan 24 ve 50 yaşları arasında 28 kadınla 2014 yılının Temmuz ve Aralık aylarında görüşüyor. Çalışmanın araştırma grubu, bekâr, hane halkı reisi ve kiracı kadın kategorilerinde oluşturuluyor. Lordoğlu, görüşmelerinden elde ettiği anlatımlardan üç ana tema belirliyor: Aile-Bekârlık, Mahalle ve

Fiziksel Güvenlik.

Yazar, çalışmanın inceleme grubunu kadınlarla sınırlı tutmayı tercih ettiğini ve LGBTİ+'ları kapsamadığını belirtiyor. Çalışmaya LGBTİ+'ların da dahil edilmiş olması, çok daha kapsamlı bir tartışma alanı sağlayabilirdi. Yazarın görüşmecilerinin arasında LGBTİ+'lar olmadığından nasıl emin olduğuna dair bir açıklama olmaması bir muğlaklık yaratmış olmakla birlikte, bu konunun kendisi gelecek araştırmacılar için önemli bir düşünsel alan açacaktır.

Değişen Aile ve Bekâr Kadınlar başlıklı ikinci bölümde, kadınların bekâr olma konunu, aile yapısındaki değişimler ve devletin sosyal politikalarıyla birlikte mekânla ilişkili olarak nasıl deneyimlediklerine odaklanıyor. Şu soruların üzerine düşünmeye imkân sağlayacak bir çerçeve kurmaya çalışıyor:

Devletin sosyal politikalarından yeterli desteği alamayan bekâr kadınlar, güvenlik sistemi olarak aileleriyle ilişkilerini hangi mekânsal kurgularla yürütmekte ya da kendilerine güvenlik imkânı sağlayacak ne tür mekânsal kurgular yaratmaktaydılar? Bununla birlikte devletin görmediği bir kategori olarak bekâr kadınların yaşadıkları yerlerde çevrelerinin gözetimindeki görünürlüğü, toplumda ne tür bir bekârlık ile karşılık bulmaktaydı? Bekârlık sadece devletin görmediği bir kategori midir, yoksa toplumda damgalı bir kategori olarak kadınların yaşadıkları yerde rahat edememelerine neden olmakta mıdır? (2018: 47).

Bekârlığı merkeze almak için aileye odaklanmak durumunda kalmasının nedenini yazar, bekârlık üzerine literatürün sınırlılığıyla ve aileleriyle yaşayan kadınları anlamak için farklı aile yapılarını anlama gerekliliğiyle açıklıyor. Bekârlığı, Türkiye’de değişen aile yapısı, devletin aileyi ele alışını, sosyal politikaların bekâr kadınları ne ölçüde kapsadığı ve bekârlık algısı temaları üzerinden inceliyor. Lordoğlu, görüştüğü kadınların “aile içinde bekârlık” ve “yalnız yaşarken bekârlık” deneyimlerini ele almaya çalışırken, ailenin Osmanlı döneminden itibaren değişen tanımlarına dair kısa ama kapsamlı bir özet sunuyor. Türkiye’de aile tanımının ve demografik

yapıdaki değişimlerin, bekâr kadınların konumunu anlamak açısından önemli bir çerçeve sunduğunu vurguluyor (2019: 62).

Türkiye’de ailenin sosyal politikaların kıymetlisi (2018: 65) oluşunu, bu kitapta bekâr kadınları kapsayıcı sosyal güvenlik sisteminin olmayışını ve Türkiye’de sosyal politikaların bekâr kadınları görmeyişini çok boyutlu bir tartışmaya açılıyor. En temel ihtiyaçlardan biri olan barınmanın, mevcut sosyal politikalarca bekâr, boşanmış, eşinden ayrı yaşayan veya dul kadınlar açısından görünmez olduğunun altını çiziyor. Bekâr kategorisindeki kadınların sosyal politikalarca bu kadar görünmez oluşuna karşılık, yaşadıkları çevrelerde son derece görünür ve merak edilir olduklarını aktarıyor (2018: 78). Mary Douglas’tan (2007) [1996] ödünçle “kirlilik” kavramını bekârlıkla ilişkilendirmeyi deneyen yazar, kirlenme ve ahlak arasındaki ilişkiyi ve bu konunun tekinsiz halini irdeliyor.

Üçüncü Bölüm *Kadınların Seslerinden Bekâr Kadın Olmak*’ta yazar, aile olmama halinin kadınların anlatımlarında yaşadıkları yerlere göre nasıl farklılaştığını ya da benzeştiğini görünür kılmaya çalışıyor. Görüştüğü kadınların deneyimlerinden hareketle öne çıkan konuları irdeliyor. Aile/ akraba/ arkadaşına yakın veya birlikte oturmak, sosyal destek ihtiyacına bağlı mekânsal düzenlemeler ve yaşanan yerde bekâr kadın algısı bunlardan bazıları. Bekârlığın türlü hallerini irdelerken, Bağcılar’da kurum yetkilileriyle yaptığı görüşmelerde bekâr kadınlarla görüşmek istediğini açıkladığında bu kelimenin birçok kişi tarafından son derece rahatsız edici bulunduğunu, hepimizin neredeyse ezberlediği ama yine de çok çarpıcı olan ‘*bizim buralar da bekâr olmaz, buralar hep aile yeri*’ (2018: 111) ifadeleriyle aktarıyor.

Kitapta, bekâr kadınların görülmemesinin ya da görülmek istenmemesinin nedenleri tartışmaya açılıyor. Bekârlık ve aile olmamanın namussuz, gayri ahlaki işler yapan ve kutsal aileyi tehdit eden şekilde görülmesini, Mary Douglas’ın (2007) kirlilik kavramı aracılığıyla etiketlemeyle ilişkilendiriliyor. Bu bölümde dikkat çekici noktalardan biri, kadınların bekârlık deneyimlerinin “muğlak” ve “kirlilik” anlamları ile merak edilen, denetlenen ve bir o kadar da güvenilir görülmeyen konumda görülmesine karşılık, kadınlardan bazılarının yalnız yaşama deneyimi ile güçlendiklerini ifade etmeleri ve daha önce erkek şiddetinden kaynaklı maruz

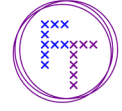

kaldıkları kötü muameleye geri dönmeyeceklerine dair güçlü inançları. Bu konuda benim dikkat çekmek istediğim nokta; yazarın görüştüğü kadınların bekâr yaşamayı yaşam tarzı, tercih ve hatta belki bir direniş biçimi olarak görmüyor oluşu. Görüştüğü kadınların bekâr yaşadıkları dönemi, evlenmeden önceki geçiş dönemi ya da bir yaşam deneyimi gibi ele almaları, kadınlarla konuşmaların getirdiği bir odak olabilir. Ancak, kadınların heteroseksist patriyarkal sistemde bekarlığa yönelik bu yaklaşımlarına dair tartışmanın genişletilmesi metnin analizini çok daha güçlü kılabilirdi.

Mahalle: Güvenlik Çemberi Mi? Ahlak Bekçisi Mi? başlıklı dördüncü bölümde yazar, görüştüğü kadınların yaşadıkları mahallelerin sınıfsal ve kültürel yapısına göre farklı şekillerde deneyimledikleri baskı karşısında mekânla ilişkili olarak geliştirdikleri baş etme yöntem ve taktiklerine dair anlatıları paylaşıyor. Yazar, mahallenin tarihsel süreç içerisinde değişen anlamına kısaca bakarken, mahalle anlayışında değişmeyen unsurları bekâr kadınların deneyimleri üzerinden tartışmaya açıyor. Mahallede yaşama deneyimine dair, görüştüğü bekâr kadınlar için, mahallede onları izleyen “bakış”ın kimi zaman baskı unsuru oluşundan, kimi zaman ise sayesinde kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan bir unsur oluşundan bahsediyor. Yazar, pek çok kadın için tanıdık olan bu “bakış”ı, eril tahakkümün bir uzantısı olarak açıklıyor (2019: 129). Mahallenin kolektifliğine katılıp dayanışma çemberine dahil olabilmenin koşullu kabule dayandığını, kadınların anlatılarından izleyebildiğini belirtiyor (2018: 126).

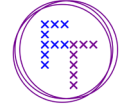
Yazar, görüştüğü bekâr kadınların anlatılarında öne çıkan ortaklıklardan biri olan mesafeyi, ilişkilerin dışında kalmamak için geliştirilmiş “ölçülü mesafe” olarak adlandırıyor (2018: 142). Kadınların mahalle ile aralarına koyma arzusunda oldukları mesafeyi De Certeau’nun (2009) [1980] taktik kavramıyla ele alıyor. Türkiye’de bekâr kadın olarak yaşamının bir farklılık olduğunu ve kadınların oluşturduğu sınırlar ile inşa ettikleri mesafelerin bu deneyimi anlayabilmeye olanak yarattığını düşünüyor (2018: 141).

Kadınların Kentsel Kamusal Alanda Fiziksel Güvenlikle İlgili Korkuları üzerine olan beşinci bölümde ise, kadınların kentte, erkek şiddetinden kaynaklı olarak fiziksel güvenlikleriyle ilgili duydukları endişe ve korkularının neden olduğu sınırlandırmalara ve farklı

mekânlarda geliştirdikleri baş etme yöntemlerine odaklanılıyor. Lordoğlu'na göre, “kadınların kentsel mekânı farklı ölçeklerde (kent kamusal mekânı, mahalle, sokak, ev) sınırlılıklarla kullanma nedenlerini irdelemek, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin mekân üzerinden görünürlüğü ve kadının toplumsal kontrolü ile bağlantılarını görebilmek açısından önem taşıyor” (2018: 193). Yazar bu bölümde ayrıca kentte ihtiyatlılık ve korku meselesine, kadınların mekânsal sınırlılıklarının erkek şiddetiyle ilişkisine ve Türkiye’de kadına yönelik şiddete dair kapsamlı tartışmalara yer veriyor. Aynı zamanda, kadınların fiziksel güvenlik korkularına ilişkin anlamlarını paylaşıyor. Devletin aile politikaları ve sosyal politikalardaki muhafazakâr yaklaşımının, kadına yönelik şiddetin meşruiyet kazanmasında önemli rol oynadığını vurguluyor (2018: 207).

Lordoğlu'nun çalışması mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisi çalışanlar için oldukça faydalı bir kaynak. Türkiye’de mekânların toplumsal cinsiyetle ilişkisini sergileyen çalışmaların sınırlılığı, mekâna feminist ve queer açıdan bakan çalışmalara duyulan ihtiyaca işaret ediyor. Farklı kadınlık, LGBTİ+ ve queer konumların mekânsal deneyimlerini de kapsayacak çalışmaların daha da artmasını diliyorum. Yazarın görüştüğü kadınların “şunu da yaz kitabına: ‘kadınlar korkmasınlar kocalarından ayrılmaktan, biz güçlüyüz’” (2018: 44) mesajıyla iletikleri kendilerinde fark ettikleri güçlenme deneyimi metin boyunca okuyucuya geçiyor. Bu güçlenme deneyimi, yazar için çalışmayı sürdürme motivasyonunu koruma yolu olmuşken, okuyana da umut vaat ediyor. Bu umutları çoğaltmak ve onlara tutunmak için farklı grupların mekânlarla kurdukları ilişkilerin anlaşılması adına yapılacak araştırmaların sayılarının çoğaltılması oldukça önemli.

KAYNAKÇA

De Certeau, M. (2009) *Gündelik Hayatın Keşfi*. (Çev. Lale Arslan Özcan) Ankara: Dost Yayınları.

Douglas, M. (2007) *Saflık ve Tehlike*. (Çev. Emine Ayhan) İstanbul: Metis Yayınları.

Lordoğlu, C. (2018) *İstanbul'da Bekar Kadın Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.